

Шеховцова Вікторія Володимирівна,

кандидат економічних наук

(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2207-9317>

ЗНАЧЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕФОРМ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню питання сучасних нормативно-правових реформ облікового процесу на підприємствах України. Зазначено, що нормативно-правова база стосовно бухгалтерського обліку перебуває під постійною увагою як практиків, так і науковців-економістів, зазнає постійних змін. Нормативно-правові акти України періодично доповнюються, а в деяких випадках формуються нові, удосконалені документи.

Автором вивчено категорію «нормативно-правове забезпечення облікового процесу», досліджено вплив постійної систематизації нормативно-законодавчої бази для поліпшення системи бухгалтерського обліку.

Ключові слова: обліковий процес; норматив; стандарт; удосконалення; система; нормативно-законодавча база.

Постановка проблеми. Сьогодні кожному українському підприємству держава надає можливість здійснювати свою діяльність за конкретними організаційно-правовими нормами. Будь-який суб'єкт господарювання самостійно визначається щодо власної облікової політики, розробки систем і форм бухгалтерського обліку, формування виробничих програм та планів, стратегії розвитку.

Існують певні труднощі, пов'язані з тим, що в нашій державі законодавство далеке від сталості. Українська нормативна база безперервно оновлюється, що, з одного боку, сприяє розвитку суб'єктів господарювання, держави та її економіки, з іншого – багато процесів страждають від постійних змін. Обліковці на підприємстві вже звикли працювати в умовах щоденних законодавчих змін, що, зрештою, ускладнює їхню роботу. Однак питання змін у законодавстві України, зокрема в царині облікового процесу, завжди були актуальними. Вітчизняне законодавство намагається йти пліч-о-пліч із міжнародними нормами, максимально трансформувати норми власної облікової системи.

Нормативно-законодавчі зміни в бухгалтерському обліку особливо чітко прослідковуються з 2000 року. 2018 рік та початок 2019 року не стали виключенням і доповнилися низкою нормативних новацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безпосередньо питаннями розвитку бухгалтерського обліку в Україні свого часу займалися такі науковці, як С. Ф. Голов, Ф. Ф. Бутинець, З. В. Задорожний, Л. К. Сук, В. М. Жук, М. Г. Чумаченко, Л. М. Кіндрацька, М. Т. Білуха, А. М. Кузьмінський, В. В. Сопко та ін. Але корифеї «старої школи» у своїх дослідницьких доробках недостатньо розглядали питання трансформації вітчизняного бухгалтерського обліку з урахуванням міжнародних норм.

Сьогодні нормативно-правової бази бухгалтерського обліку змінюють учені із сучасним поглядом на проблему, які спираються на накопичений вітчизняний та зарубіжний досвід і з позиції власних наукових поглядів визначають перспективи майбутнього

розвитку обліку, безпосередньо пов'язуючи це з ефективним управлінням підприємством. Варто звернути увагу на дослідження таких учених, як М. С. Пушкар, В. М. Пархоменко, Т. Г. Маренич, Г. Г. Кірейцев та ін. Вивчаючи систему бухгалтерського обліку з практичної точки зору, науковці заклали основу для Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), Інструкції з використання Плану рахунків бухгалтерського обліку та інших нормативних документів. Багато наукових праць останнього періоду було присвячено оновленню системи національного регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Однак проблеми залишилися, і це дослідники пов'язують із відсутністю повного критичного аналізу чинної, але з постійними змінами нормативно-правової бази обліку, тривалим з'ясуванням проблем і неузгодженості, які виникають у процесі застосування нормативно-правових документів із бухгалтерського обліку.

Метою цієї статті є дослідження проблемних питань нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку з урахуванням сучасних змін у системі законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість людей вважають, що бухгалтерський облік – це тільки сукупність первинної документації, поточних реєстрів та звітних форм, і, звичайно, помиляються. Бухгалтерський облік – це стиль мислення професіоналів; мова ділового спілкування учасників бізнесу, що належать до національного та світового економіко-соціального простору; виразник економічних і політичних відносин у суспільстві; інформаційна система, за допомогою якої впорядковано вимірюють, реєструють, групують, опрацьовують та передають дані (фінансові, управлінські, податкові, звітні) про діяльність підприємства. На переконання Ж. Фурастьє, за допомогою бухгалтерського обліку керують підприємством. Водночас система бухгалтерського обліку не тільки атрибут підприємства, це також елемент глобальної економіки, національної та міжнародної безпеки. Метою бухгалтерського обліку є надання корисної і, головне, достовірної інформації користувачам, забезпечення довіри й розуміння інформаційних комунікацій.

Багато науковців розкривали зміст поняття «бухгалтерський облік». Наприклад, Л. М. Кіндрацька вважає, що «бухгалтерський облік – це творчість, яка вимагає великого таланту через цифри, рахунки, подвійний запис, облікові норми й правила забезпечити логічний взаємозв'язок між фактами, подіям, господарськими операціями та кінцевими підсумками їхнього здійснення» [1, с. 7].

Правове визначення бухгалтерського обліку представлено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [2].

Історія бухгалтерського обліку нараховує близько шести тисяч років. З'явилась і почала розвиватися людська цивілізація, одночасно виникає облік як одна з потреб людського життя. Система бухгалтерського обліку – це результат праці багатьох фахівців із різних країн, котрі досліджували це явище у свій час. «Формула» бухгалтерського обліку як теоретична база єдина для підприємств усіх країн світу. Поняття «дебет», «кредит», «сальдо», «баланс», «рахунок» та багато інших однаково зрозумілі як для обліковців Великобританії, так і для обліковців, наприклад, Аргентини. Усі, без винятку, операції на підприємстві за допомогою бухгалтерського обліку представлені загальним грошовим показником. Однак системи бухгалтерського обліку, що розвивались окремо, тобто за особливих умов, різняться більшою чи меншою мірою. Інакше кажучи, практичний облік у різних країнах світу, маючи єдину теоретичну базу, функціонує по-різному. Учені зарубіжних країн (Г. Мюллер, Х. Гернон, Г. Міїке) стверджують, що «бухгалтерський облік визначається середовищем, у якому він функціонує. Кожній країні притаманні свої історія, цінності, політична система. Те ж саме можна сказати й про бухгалтерський облік» [3, с. 30].

Нині жодне підприємство не може існувати без добре організованої системи бухгалтерського обліку. Л. О. Чайковська вказує на те, що сучасний бухгалтерський облік – це внутрішньогосподарська, доволі складна система, яка водночас є розвинутою наукою, що включає різні компоненти [4, с. 11].

Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку означає постійне регулювання облікового процесу й представляє низку нормативно-законодавчих актів, відповідно до яких здійснюється ведення, організація бухгалтерського обліку й фінансової звітності та фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання.

З 2000 року й досі відбуваються суттєві зміни в національній системі обліку з урахуванням міжнародних стандартів. За основу беруть те, що бухгалтерський облік обов'язково підлягає стандартизації та законодавчому врегулюванню на державному рівні. Ведення бухгалтерського обліку ґрунтується на суворому дотриманні законів, нормативних актів, положень, стандартів, інструкцій і принципів [5, с. 5].

Процес реформування бухгалтерського обліку розпочався й надалі продовжується у всіх країнах Європи та в більшості країн Азії. В його основі лежить поступовий перехід до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності (МСБО та МСФЗ). На думку Г. Г. Кірейцева, новітнє формування прогресивних моделей і систем обліку, як і зміни в нормативно-правовій базі його організації та ведення на підприємстві, дуже складна справа, що вимагає точності, зосередженості та достатності теоретичних і практичних знань у тих, хто займається розробкою рекомендацій стосовно удосконалення облікової системи [6, с. 21].

М. С. Пушкар та М. Т. Щирба у своїх роботах розглядають нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку в Україні відповідно до МСФЗ та відносно чотирьох рівнів: законодавчого, нормативного, методичного й організаційно-розпорядчого [7, с. 41].

Орієнтація на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності для європейської спільноти є дуже важливою, що пов'язано найперше з економічним об'єднанням розвинених країн. Варто нагадати, що розробкою МСБО займається Комітет з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО), який було засновано 1973 року. Але ідея розробки МСБО з'явилася ще в 60-і роки минулого століття під егідою ООН.

У нашій державі реформи бухгалтерського обліку відбувалися поетапно, починаючи з підготовки національних стандартів бухгалтерського обліку та основних законодавчих актів. Т. Г. Маренич, вивчаючи питання реформ бухгалтерського обліку, помітила, що до 2005 року «Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів», затверджена постановою КМУ від 28 жовтня 1998 року № 1706, була повністю виконана і навіть у деяких частинах перевиконана. Відтак в Україні почала функціонувати така нормативно-правова база, яка за основними параметрами відповідає як міжнародним, так і європейським нормам ведення бухгалтерського обліку [8, с. 21]. Реформування триває й дотепер, тому питання вдосконалення облікового процесу та його організації потребують подальшого вивчення та узгодження із чинним законодавством. Усі наступні зміни в нормативно-законодавчих документах послідовно дотримуються обраного напрямку розвитку бухгалтерського обліку на підприємствах України.

Слід зазначити, що регулювання бухгалтерського обліку на підприємствах України розглядають на чотирьох рівнях.

Перший рівень – це закони України, накази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України.

Другий – нормативні документи Міністерства фінансів України, Держкомстату України, Державного казначейства України, Національного банку України та інших державних відомств.

Третій – нормативні акти, положення, інструкції, рекомендації, указівки, листи міністерств та відомств.

Четвертий – робочі документи підприємства облікового порядку, що формують облікову політику на конкретному підприємстві.

Перший рівень, зазвичай, уважають найвищим, другий – вищим, третій – середнім, а четвертий – базовим.

Надалі зосередимо увагу на основних змінах 2018–2019 рр., що стосуються реформ бухгалтерського обліку. По-перше, усі юридичні особи повинні керуватися нормами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996–XI (далі – Закон № 996) та Порядку подання фінансової звітності від 28.02.2000 № 419 (далі – Порядок № 419).

Головним документом для бухгалтера, поза сумнівом, є Закон України № 996, і саме в цей законодавчий акт постійно вносять зміни та доповнення. Наприклад, тепер цим Законом передбачено, що Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає кількість п'яти форм проміжного фінансового звіту суб'єкта господарювання, а не двох, як це було раніше [9].

Крім того, ст. 14 Закону № 996 визначає перелік підприємств, які зобов'язані проводити аудит фінансової звітності та оприлюднювати результати на своїй веб-сторінці разом з аудиторським висновком.

Зміни стосувалися й касової дисципліни. Це пов'язано з тим, що з 5 січня 2018 року набуло чинності нове Положення № 148 «Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [10].

Починаючи з 2018 року, до річної фінансової звітності додається новий звіт – Звіт про управління. Звіт подають відповідно до Директиви № 2013/34/ЄС, з огляду на європейські облікові норми. Цей нормативний документ повинен містити фінансову та нефінансову інформацію підприємства, яка характеризуватиме стан і перспективи розвитку суб'єкта господарювання, що, зрозуміло, укаже на основні ризики й невизначеність його діяльності. Складати Звіт про управління будуть великі та середні підприємства.

З 1 січня 2019 року великі підприємства зобов'язані складати фінансову звітність, керуючись МСФЗ. Малі та мікропідприємства за власним бажанням мають право обрати, який План рахунків вони будуть застосовувати – спрощений або загальний.

Згідно з ч. 4 ст. 8 Закону № 996, з 2018 року бухгалтерський облік офіційно зможуть увести на договірних засадах підприємства, суб'єкти підприємницької діяльності та самостійно зайняті особи у сфері бухгалтерського обліку та аудиторської діяльності. При цьому на підприємстві необхідно буде закріпити внесені зміни в наказі про організацію бухгалтерського обліку на підприємстві.

Звернемо увагу на появу ще одного звіту – Звіту про платежі на користь держави. Цей звіт будуть заповнювати та подавати підприємства, які здійснюють діяльність із видобутку корисних копалин загальнодержавного призначення, тобто ті підприємства, діяльність яких має суспільний інтерес. Ці суб'єкти господарювання зобов'язані деталізувати інформацію про свої податки, збори, інші платежі, які утримуються на користь держави.

Змінами визначено додаткові критерії складання консолідованої звітності (п. 1 ст. 12 Закону України № 996). Це критерії, які встановлені для категорії «малих» підприємств. Материнська компанія за підсумками року повинна буде скласти два пакети фінансової інформації: фінансові звіти про свої власні операції, консолідовану (загальну) фінансову звітність та консолідований Звіт про управління, у якому зазначатиметься тільки фінансова інформація.

На наш погляд, усі зміни розглянути неможливо. Це потребує більш детального дослідження кожної з них, тому стає зрозумілим, що процес реформ не зупиниться, бо немає «межі досконалості». Україна співпрацює з міжнародними організаціями, фондами та іншими структурами, які вимагають чіткої, своєчасної, відкритої та прозорої економічної інформації, надати яку насамперед повинен бухгалтерський облік. Зміни облікових процесів на підприємствах нашої держави наблизитимуть нас до реального економічного середовища, до вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Держава регулює системою вітчизняного бухгалтерського обліку за допомогою комплексу заходів законодавчого, виконавчого та контрольно-облікового змісту; здійснює методологічне, методичне та організаційне забезпечення функціонування системи бухгалтерського обліку в Україні.

Українське бухгалтерське законодавство поступово наближається до міжнародних норм. На цьому шляху виникають певні труднощі. Крім цього, не слід ідеалізувати міжнародні стандарти обліку. Наслідком можуть стати додаткові проблеми.

Науковці дискутують із приводу гармонізації та уніфікації обліку світової спільноти, це вказує на відсутність єдиного бачення на подальший розвиток обліку, на запровадження нових міжнародних бухгалтерських стандартів. Подальші дослідження вимагають здійснення попереднього детального, критичного аналізу кожного нового акта нормативно-правового забезпечення облікового процесу на підприємствах.

Список використаних джерел

1. Кіндрацька Л. М. Фінансовий та управлінський облік у банках : підручник. Київ : КНЕУ, 2008. 816 с.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996–XI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 02.05.2019).
3. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета : учебник. Москва : Финансы и статистика, 2000. 227 с.
4. Чайковская Л. А. Современные концепции бухгалтерского учета (теория и методология) : автореферат дис. на соискание науч. степени д-ра экон. наук : 08.00.12. Москва, 2007. 46 с.
5. Сук Л. К., Сук П. Л., Стацишен М. С. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посіб. Київ : Каравела, 2008. 208 с.
6. Кірейцев Г. Г. Регулювання розвитку бухгалтерського обліку в сільському господарстві України : наукова доповідь на Міжнар. наук.-практ. конф. Подільського держ. аграрно-техніч. ун-ту 24–25 вересня 2009 р. Кам'янець-Подільський, 2009. С. 32.
7. Пушкар М. С. Теорія і практика формування облікової політики : монографія / за ред. М. С. Пушкар, М. Т. Щирби. Тернопіль : Карт-бланш, 2009. 260 с.
8. Маренич Т. Сутність бухгалтерського обліку як системи економічного регулювання. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 2. С. 21–26.
9. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» від 05.10.2017 р. № 2164–VIII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2164-19> (дата звернення: 07.05.2019).
10. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : постанова від 29.12.2017 р. № 148 / Правління Національного банку України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17> (дата звернення: 10.05.2019).

Шеховцова Виктория Владимировна,
кандидат экономических наук
(Донецкий юридический институт МВД Украины,
г. Кривой Рог)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2207-9317>

ЗНАЧЕНИЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫХ РЕФОРМ УЧЕТНЫХ ПРОЦЕССОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию вопроса современных нормативно-правовых реформ учетного процесса на предприятиях Украины. Отмечено, что нормативно-правовая база относительно бухгалтерского учета находится под пристальным вниманием ученых-экономистов и практиков, пребывает в состоянии постоянных изменений. Нормативно-правовые акты Украины периодически дополняются, а в некоторых случаях формируются новые, более совершенные документы. Автор изучил категорию «нормативно-правовое обеспечение учетного процесса», исследовал влияние постоянной систематизации нормативно-законодательной базы для улучшения системы бухгалтерского учета.

Ключевые слова: учетный процесс; норматив; стандарт; усовершенствование; система; нормативно-законодательная база.

Shekhovtsova Victoria Volodymyrivna,
PhD in Economics
(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Kryvyi Rih)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2207-9317>

VALUE OF LEGAL AND REGULATORY REFORMS OF THE ACCOUNTING PROCESS AT THE ENTERPRISES OF UKRAINE

The article is devoted to the study of modern legal and regulatory reforms of the accounting process at Ukrainian enterprises. The regulatory framework for accounting is actually the center of attention of both practitioners and economists, and is in a state of change and improvement. The amendments are made in the normative legal acts of Ukraine periodic, and in some cases, the new improved documents are formed. The author studied the category «legal and regulatory support of the accounting process». The effect of the systematic systematization of the legislative and regulatory framework for improving the accounting system was studied by the author. Today, for every Ukrainian enterprise, the state provided an opportunity to carry out its activities according to specific organizational and legal norms. Any entity is independently determined by its own accounting policy, the development of systems and forms of accounting, the formation of production programs and plans, and the definition of the development strategy. Accounting is the style of thinking of the professionals; the language of business communication of business participants that are related to the national and world economic and social space; sign of economic and political relations in society. The data (financial, managerial, tax, reporting) on the activities of the enterprise are systematically measured, recorded, grouped and transmitted by this system. Accounting is subject to standardization and legislative regulation at the state level. Accounting is based on strict observance of laws, regulations, regulations, standards, instructions and principles. There are some difficulties associated with the fact that in our country legislation is far from sustainable. The Ukrainian regulatory framework is constantly updated, which, on the one hand, promotes the development of business entities, the state and its economy, on the other - many processes suffer from constant changes. The accountants at the enterprise are already accustomed to working in the circle of daily legislative changes, which ultimately complicate their work. However the issues of changes in the legislation of Ukraine in the area of the accounting process have always been relevant. The domestic legislation tries to follow the international norms, and to maximally transform the norms of its own accounting system. Legislative and regulatory changes in accounting have been particularly clearly observed since 2000. 2018 and the beginning of 2019 did not become an exception and were supplemented by a number of regulatory innovations. Today, scientists with a modern look at the problem change the legal and regulatory framework of accounting. Their opinion is based on the accumulated domestic and foreign experience. The scientists determine the prospects for future accounting development from the standpoint of their own scientific views, directly linking it with the effective management of the enterprise. Ukrainian accounting legislation is gradually approaching international norms. It is not always possible to check everything from the first time, there are certain difficulties. Scientists have discussed the harmonization and unification of the world community's accounting, which indicates that there is no single vision for further development of accounting, for the construction of new international accounting standards. Ukraine cooperates with international organizations, foundations and other structures that require clear, timely, open and transparent economic information. This information must be provided by accounting.

Key words: accounting process; normative; standard; improvement; system; legal and regulatory framework.

Надійшла до редколегії 17.05.2019